

Sygn. akt II CSK 648/11

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 lipca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

SSN Dariusz Zawistowski

Protokolant Anna Wasiak

w sprawie z powództwa L. -

Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością

przeciwko Skarbowi Państwa – Prezesowi Sądu Okręgowego o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej

w dniu 19 lipca 2012 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Okręgowego

z dnia 20 kwietnia 2011 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 20 kwietnia 2011 r. Sąd Okręgowy oddalił apelację strony powodowej od wyroku Sądu pierwszej instancji oddalającego powództwo L. spółki z o.o. przeciwko Skarbowi Państwa – Prezesowi Sądu Okręgowego o odszkodowanie w kwocie 58 392,14 zł stanowiącej koszty postępowania egzekucyjnego, które poniosła strona powodowa w wyniku, jej zdaniem, bezpodstawnego, nadania klauzuli wykonalności przez Sąd Okręgowy nakazowi zapłaty wydanemu przeciwko powodce, mimo wysłania go na niewłaściwy adres, nie figurujący w rejestrze przedsiębiorców, lecz błędnie podany w pozwie.

Sądy ustaliły między innymi, że strona powodowa została w lutym 2005 r. pozwana przez D. F. o zapłatę w postępowaniu nakazowym kwoty 1 065 808,24 zł. W pozwie wskazano jej adres w P. przy ul. T. 2 zaś do pozwu dołączono odpis KRS, z którego wynikało, że ma ona siedzibę w W. przy ul. J. 82, a zmiana siedziby została zarejestrowana w 2004 r.

Sąd Okręgowy wydał nakaz zapłaty zgodny z żądaniem pozwu i nakazał jego doręczenie na adres strony pozwanej wskazany w pozwie. Po dwukrotnym awizowaniu uznał nakaz za doręczony i w dniu 23 maja 2005 r. nadał mu klauzulę wykonalności. Na podstawie tego tytułu wykonawczego komornik na wniosek D. F. wszczął postępowanie egzekucyjne przeciwko powodowej spółce i wyegzekwował z jej rachunku bankowego kwotę 262 047,90 zł oraz kwotę 57 096,90 zł naliczoną i pobraną tytułem opłaty egzekucyjnej.

Wskutek zażalenia powodowej Spółki Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 2 czerwca 2005 r. uchylił postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności przedmiotowemu nakazowi zapłaty. Postanowieniem z dnia 6 czerwca 2005 r. komornik zawiesił postępowanie egzekucyjne i ustalił koszty dotychczasowego postępowania na kwotę 57 096,90 zł, a w dniu 13 stycznia 2006 r. umorzył postępowanie egzekucyjne. Przedmiotowy nakaz zapłaty, w wyniku uwzględnienia zarzutów strony powodowej, został wyrokiem Sądu Okręgowego w całości uchylony a powództwo oddalone.

Sąd Rejonowy oddalając powództwo oparte, jak wskazał, na art. 417 k.c. uznał, że działanie strony pozwanej nie było bezprawne, natomiast Sąd Okręgowy oddalając apelację strony powodowej stwierdził, że nie ma normalnego związku przyczynowego między działaniem strony pozwanej polegającym na uznaniu za doręczony przez awizo przedmiotowego nakazu zapłaty wysłanego na adres wskazany w pozwie i rozpoczęciem w oparciu o ten nakaz postępowania egzekucyjnego, a szkodą strony powodowej.

Sąd drugiej instancji wskazał, że roszczenie wywodzone z art. 417 k.c. nie przysługuje, jeżeli strona domagająca się odszkodowania zrezygnowała z podjęcia działań, mających na celu korektę nieprawidłowego rozstrzygnięcia, do których jest uprawniona z mocy prawa. Stwierdził, że strona powodowa nie zaskarżyła postanowienia komornika o ustaleniu kosztów postępowania egzekucyjnego, a zatem nie podjęła żadnych przysługujących jej działań pozwalających na kontrolę sądową orzeczenia o kosztach postępowania egzekucyjnego, czym doprowadziła do przerwania łańcucha przyczynowo-skutkowego między szkodą a działaniem Sądu Okręgowego, któremu przypisuje znamię bezprawności, polegającym na doręczeniu nakazu zapłaty na adres wskazany w pozwie. W wyniku tego zaniechania strony powodowej nie doszło do zdarzeń prawnych mogących szkodzić zapobiec i w tej sytuacji, zdaniem Sądu Okręgowego, powódka nie może domagać się odszkodowania od Skarbu Państwa skoro nie skorzystała najpierw z uprawnienia do kontroli sądowej decyzji organu egzekucyjnego rodzących szkodę w jej majątku. Ponieważ w sprawie nie zaistniała przesłanka w postaci związku przyczynowego między szkodą powoda wynikającą z zapłacenia kosztów egzekucyjnych a wydaniem i doręceniem orzeczenia Sądu Okręgowego, odpowiedzialność odszkodowawcza Skarbu Państwa nie powstała i w tej sytuacji, zdaniem Sądu Okręgowego, bezprzedmiotowe jest ustalanie, czy wydanie nakazu zapłaty i doręczenie go na adres strony powodowej wskazany w pozwie było działaniem bezprawnym. Z tych względów za bezprzedmiotowe uznał Sąd także zarzuty apelacyjne dotyczące naruszenia przepisów postępowania, gdyż miały one na celu wykazanie bezprawności działania Skarbu Państwa. Stwierdził, że argumenty przedstawione w tych zarzutach strona powodowa powinna zgłosić w zażaleniu na postanowienie komornika o ustaleniu kosztów postępowania

egzekucyjnego, gdyż w istocie kwestionuje nielojalne postępowanie wierzyciela, który podał nieaktualny adres dłużnika, co zdaniem Sądu Okręgowego, stanowi rażące naruszenie zasady lojalności wobec strony przeciwnej i jako takie jest niewątpliwie okolicznością uzasadniającą obciążenie kosztami postępowania egzekucyjnego wierzyciela zamiast dłużnika, gdyż zasada odpowiedzialności dłużnika za koszty egzekucji zawarta w art. 770 k.p.c. doznaje wielu ograniczeń szeroko omówionych w orzecznictwie Sądu Najwyższego.

W skardze kasacyjnej opartej na obu podstawach strona powodowa w ramach pierwszej podstawy zarzuciła naruszenie art. 417 § 1 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że do prawidłowej oceny odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa wystarczająca jest ocena istnienia lub nieistnienia związku przyczynowego, bez konieczności uprzedniego badania bezprawności działania i szkody oraz art. 361 § 1 k.c. przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że nie zaskarżenie przez stronę powodową postanowienia komornika o obciążeniu jej kosztami postępowania egzekucyjnego przerwało łańcuch przyczynowo – skutkowy między działaniem Sądu Okręgowego polegającym na doręczeniu powódce nakazu zapłaty na niewłaściwy adres a powstałą szkodą wynikającą z konieczności poniesienia przez nią kosztów postępowania egzekucyjnego.

W ramach drugiej podstawy zarzuciła naruszenie art. 770 k.p.c. przez przyjęcie, że nieprawidłowe działanie wierzyciela polegające na podaniu w pozwie nieaktualnej siedziby dłużnika niewątpliwie uzasadnia obciążenie wierzyciela kosztami postępowania egzekucyjnego.

Wnosiła o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz ewentualnie także wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego, o zasądzenie których wniosła.

Strona pozwana wniosła o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Odpowiedzialność deliktowa Skarbu Państwa, oparta na art. 417 k.c. i art. 417¹ k.c., powstaje wówczas, gdy spełnione są łącznie jej trzy ustawowe przesłanki: bezprawność działania lub zaniechania sprawcy, szkoda oraz normalny związek przyczynowy między bezprawnym zachowaniem sprawcy a szkodą.

Nie ulega wątpliwości, że kolejność badania przez sąd powyższych przesłanek nie może być dowolna. W pierwszej kolejności konieczne jest ustalenie działania (zaniechania), z którego, jak twierdzi poszkodowany, wynikła szkoda oraz dokonanie oceny jego bezprawności, następnie ustalenie czy wystąpiła szkoda i jakiego rodzaju i dopiero po stwierdzeniu, że obie te przesłanki zachodzą, możliwe jest zbadanie istnienia między nimi normalnego związku przyczynowego (porównaj wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2001 r. I PKN 361/00, OSNP 2003/3/62). Związek przyczynowy jest bowiem związkiem między określonymi zdarzeniami, a zatem badanie jego istnienia jest możliwe tylko wówczas, gdy stwierdzi się wystąpienie tych zdarzeń. Kreując odpowiedzialność odszkodowawczą z tytułu czynu niedozwolonego ustawodawca normatywnie określił między jakimi zdarzeniami ma zachodzić normalny związek przyczynowy, by odpowiedzialność ta powstała. Jak wskazano wyżej są to: bezprawne, a więc sprzeczne z prawem lub zasadami współżycia społecznego działanie (zaniechanie) sprawcy oraz szkoda, w rozumieniu określonym w art. 361 § 2 k.c. Związek przyczynowy jaki ma wystąpić między tymi zdarzeniami jest także związkiem normatywnym, a nie zwykłym związkiem przyczynowo – skutkowym. Ma to być bowiem wskazany w art. 361 § 1 k.c. normalny (adekwatny) związek, występujący wówczas, gdy w łańcuchu kolejnych przyczyn i skutków, mamy do czynienia z przyczynami, które zazwyczaj (normalnie) wywołują dane skutki. Badaniu podlega więc, czy taki normalny związek przyczynowy zachodzi między ustalonym bezprawnym zachowaniem sprawcy a wyrządzoną szkodą. Nie jest zatem możliwe określenie, czy związek taki występuje, bez uprzedniego ustalenia czy doszło do określonego, bezprawnego działania oraz czy wyrządzona została szkoda.

Sąd Okręgowy poprzestając na badaniu i ocenie jedynie związku przyczynowego i uznając za zbędne, wobec jego niestwierdzenia, badanie bezprawności działania strony pozwanej naruszył więc niewątpliwie art. 417 i art. 361 § 1 k.c., co słusznie zarzuca skarżąca. Nie sposób bowiem ustalić

adekwatnego związku przyczynowego albo go odrzucić nie określając uprzednio czy doszło do zarzucanego bezprawnego zachowania strony pozwanej oraz do szkody strony powodowej. O ile w odniesieniu do szkody w zasadzie nie było, jak się zdaje sporne, że są nią poniesione przez stronę powodową koszty postępowania egzekucyjnego i można uznać, iż także Sąd Okręgowy przyjął istnienie takiej szkody, to kwestia bezprawności działania strony pozwanej była sporna, a Sąd drugiej instancji nie tylko uznał za zbędne badanie tej przesłanki, lecz także nie ustalił, jakie działanie czy zaniechanie strony pozwanej ma podlegać ocenie według tego kryterium. W różnych fragmentach uzasadnienia Sąd Okręgowy wskazał różne zachowania pozwanego, jako te, które mogły ewentualnie wywołać lub nie szkodę w postaci poniesienia przez stronę powodową kosztów postępowania egzekucyjnego (uznanie nakazu zapłaty za doręczony przez awizo, wysłanie nakazu zapłaty na adres wskazany w pozwie, doręczenie nakazu zapłaty na adres wskazany w pozwie, wydanie i doręczenie orzeczenia Sądu Okręgowego). Nie tylko nie została zatem ustalona przesłanka bezprawności, lecz przede wszystkim nie wiadomo, które działanie lub zaniechanie strony pozwanej ma być oceniane pod tym kątem, a więc jakie zdarzenie ma być uznane za przyczynę, przy badaniu jego adekwatnego związku ze szkodą. W konsekwencji nie można także ocenić, czy podstawę ewentualnej odpowiedzialności deliktowej pozwanego Skarbu Państwa stanowi art. 417 § 1 k.c. dotyczący odpowiedzialności za działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej, czy też art. 417¹ § 2 k.c. odnoszący się do odpowiedzialności za wydanie prawomocnego orzeczenia.

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego, szkoda w majątku osoby dotkniętej egzekucją wdrożoną na podstawie wystawionego bezprawnie tytułu wykonawczego, pozostaje w normalnym związku przyczynowym, w rozumieniu art. 361 § 1 k.c., z wystawieniem tego tytułu, natomiast okoliczności takie, jak wybór przez dłużnika wadliwej obrony przed egzekucją i nie skorzystanie z przysługujących mu środków prawnych należy rozpatrywać jako ewentualną współprzyczynę powstania szkody lub zwiększenie jej wysokości, a więc w kategoriach przyczynienia się w rozumieniu art. 362 k.c. (porównaj między innymi wyroki Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 1997 r. I CKN 60/97, OSNC

1997/11/173, z dnia 11 stycznia 2006 r. III CK 325/05 i z dnia 9 marca 2007 r. V CSK 452/06 niepubl oraz uchwałę z dnia 7 października 2009 r. III CZP 68/09, OSNC 2010/4/52).

W rozpoznawanej sprawie zatem przede wszystkim wymagało ustalenia czy zakwestionowane przez stronę powodową działania i zaniechania strony pozwanej przy wydawaniu przedmiotowego nakazu zapłaty i tytułu wykonawczego były bezprawne i czy szkoda w postaci poniesionych kosztów egzekucyjnych pozostaje w normalnym związku przyczynowym z tymi działaniami. Dopiero ustalenie powyższych przesłanek pozwoli na ocenę, czy określone zaniechania po stronie powodowej (nie zaskarżenie postanowienia komornika o ustaleniu kosztów egzekucyjnych i obciążeniu nimi dłużnika) miały jakikolwiek wpływ na powstanie szkody, w szczególności czy przerwały związek przyczynowy decydujący o odpowiedzialności strony pozwanej albo czy stanowiły współprzyczynę szkody.

W tym zakresie na obecnym etapie postępowania można jedynie stwierdzić, że rację ma również skarżąca zarzucając dowolność oceny Sądu Okręgowego co do skuteczności zażalenia, które, zdaniem Sądu, powinna wnieść strona powodowa jako dłużnik na postanowienie komornika obciążające ją kosztami postępowania egzekucyjnego. Przede wszystkim, jak słusznie wywodzi powódka, brak w sprawie ustaleń pozwalających na przedstawioną przez Sąd ocenę, że wskazanie w pozwie przez D. F. nieaktualnego adresu ówczesnej pozwanej „ stanowiło rażące naruszenie zasady lojalności wobec strony przeciwnej i jako takie jest bezsprzecznie okolicznością uzasadniającą obciążenie kosztami postępowania egzekucyjnego zamiast dłużnika- wierzyciela”. Nie ma bowiem żadnych przesłanek wskazujących, że wierzyciel zachował się rażąco niełojalnie, a więc że umyślnie i celowo podał w pozwie błędny adres dłużnika, natomiast załączenie do pozwu odpisu KRS zawierającego prawidłowy adres może wręcz świadczyć o zwykłej omyłce. W tej sytuacji stwierdzenie, że niewątpliwie zachodziły okoliczności uzasadniające obciążenie kosztami postępowania egzekucyjnego wierzyciela zamiast dłużnika nie ma wystarczających podstaw, tym bardziej, że egzekucja, w czasie której powstał obowiązek uiszczenia jej kosztów, została wszczęta i była prowadzona na podstawie wystawionego przez Sąd tytułu wykonawczego, którego prawidłowości komornik nie ma prawa badać (porównaj między innymi uchwały

Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 1986 r. III CZP 40/86, OSNC 1987/5-6/71, z dnia 28 lutego 1995 r. III CZP 20/95, OSNC 1995/5/83 i z dnia 19 lipca 1996 r. III CZP 80/96). Tytuł ten dopiero później został uchylony zaś egzekucja umorzona na podstawie art. 825 pkt 2 k.p.c., a w świetle jednolitego orzecznictwa Sądu Najwyższego w takiej sytuacji komornik nie ma podstaw do obciążenia kosztami postępowania egzekucyjnego wierzyciela, gdyż nie można obciążać go negatywnymi konsekwencjami uchylenia postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności skoro zbadanie dopuszczalności nadania takiej klauzuli spoczywa wyłącznie na sądzie (porównaj między innymi uchwały Sądu Najwyższego z dnia 4 sierpnia 2005 r. III CZP 51/05, OSNC 2006/7-8/115 i z dnia 17 grudnia 2010 r. III CZP 93/10, OSNC 2011/7-8/80).

Wprawdzie powyższe, słuszne zarzuty skarżąca powołała jako uzasadnienie kasacyjnego zarzutu naruszenia art. 770 k.p.c., który nie może być uznany za skuteczny, gdyż Sąd Okręgowy przepisu tego nie stosował i nie miał obowiązku stosowania, jednak uzasadniają one także trafny zarzut naruszenia art. 361 § 1 k.c., gdyż podważają ocenę Sądu drugiej instancji o przerwaniu – w wyniku zaniechania zaskarżenia przez powódkę postanowienia komornika o obciążeniu jej kosztami postępowania egzekucyjnego – łańcucha przyczynowo – skutkowego między szkodą a kwestionowanym zachowaniem strony pozwanej. W każdym razie bez określenia czy i jakie działania strony pozwanej stanowiły działania bezprawne i czy szkoda strony powodowej wystąpiła jako ich normalne następstwo, przedwczesne było przesądzanie o konsekwencjach zaniechania wniesienia przez stronę powodową zażalenia na koszty postępowania egzekucyjnego.

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.).